

Sygn. akt I ACa 880/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 maja 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Małgorzata Idasiak-Grodzińska
Sędziowie:	SO (del.) Małgorzata Zwierzyńska SA Barbara Lewandowska (spr.)
Protokolant:	st. sekr. sąd. Elżbieta Szumańska

po rozpoznaniu w dniu 25 kwietnia 2013 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa Parafii (...) p.w. św. J. A. w O.

przeciwko Agencji Nieruchomości Rolnych w W., Skarbowi Państwa- Dyrektorowi Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w T., Ministrowi Skarbu Państwa, Wojewodzie (...) - (...) w O. oraz Gminie B.

o przywrócenie własności nieruchomości, ewentualnie przyznanie odpowiedniej nieruchomości zamiennej, ewentualnie przyznanie odszkodowania

na skutek apelacji powódki od wyroku Sądu Okręgowego w Elblągu z dnia 24 września 2012 r. sygn. akt I C 216/11

I/ zmienia zaskarżony wyrok w punktach II (drugim) i III (trzecim) w ten sposób, że nie obciąża powódki kosztami procesu;

II/ oddala apelację w pozostałej części;

III/ nie obciąża powódki kosztami postępowania apelacyjnego.

Na oryginale właściwe podpisy.

I ACa 880/12

UZASADNIENIE

Powódka parafia(...)p.w. św. J. A. w O. wnosila o przyznanie jej od pozwanej Agencji Nieruchomości Rolnych w W. odpowiedniej nieruchomości zamiennej lub odpowiednich nieruchomości zamiennych za nieruchomości o łącznej powierzchni 19,2634 ha, bliżej określone, stanowiące wpisana do ksiąg wieczystych własność Katolickiej P. w O., a przejęte przez Państwo Polskie wbrew przepisom prawa. Ewentualnie, gdyby pozwana Agencja nie dysponowała odpowiednią nieruchomością zamienną albo odpowiednimi nieruchomościami zamiennymi, powódka wnosila o

zasądzenie na jej rzecz od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa stosownego odszkodowania, obliczonego według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości.

Ponadto powódka wnosila o przywrócenie jej od pozwanego Skarbu Państwa – Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w T. własności części nieruchomości o powierzchni 3,65 ha (stanowiącej część działki nr (...)), położonej w O., będącej własnością Skarbu Państwa, która w dniu przejęcia jej przez Państwo Polskie wraz z nieruchomościami wyżej wskazanymi o łącznej powierzchni 19,2634 ha stanowiła wpisaną do księgi wieczystej własność Katolickiej P. w O.. Gdyby zaś w ocenie Sądu przywrócenie takie natrafiało na trudne do przezwyciężenia przeszkody, powódka wnosila o przyznanie jej od pozwanego Skarbu Państwa – Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w T. odpowiedniej nieruchomości zamiennej lub odpowiednich nieruchomości zamiennych za wskazaną wyżej nieruchomość o powierzchni 3,65 ha. Ewentualnie, gdyby pozwany Skarb Państwa – Dyrektor Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w T. nie dysponował odpowiednią nieruchomością zamienną albo odpowiednimi nieruchomościami zamiennymi za tę ostatnią nieruchomość, powódka wnosila o przyznanie jej od pozwanej Agencji Nieruchomości Rolnych w W. odpowiedniej nieruchomości zamiennej lub odpowiednich nieruchomości zamiennych, a gdyby i pozwana Agencja nie dysponowała taką (lub takimi) nieruchomością, powódka wnosila o zasądzenie na jej rzecz od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa stosownego odszkodowania. Ponadto powódka domagała się przyznania jej od pozwanej Gminy B. nieruchomości zamiennej lub nieruchomości zamiennych za część nieruchomości bliżej określonej, stanowiącej działki gruntu nr (...) o powierzchni 0,05 ha i nr 87 o powierzchni 0,94 ha (łącznie – 0,95 ha), które w dniu przejęcia jej przez Państwo Polskie wraz z nieruchomościami wskazanymi wyżej stanowiły ujawnioną w księdze wieczystej własność Katolickiej P. w O., a następnie w drodze komunalizacji mienia stały się własnością pozwanej Gminy B. i obecnie są zajęte pod drogi publiczne i rowy. Ewentualnie, gdyby pozwana Gmina B. nie dysponowała odpowiednimi nieruchomościami zamiennymi za powyższe nieruchomości, powódka wnosila o przyznanie jej od tej Gminy stosownego odszkodowania.

W uzasadnieniu pozwu powódka twierdziła, że jest następcą prawnym Katolickiej P. w O., która wbrew prawu utraciła wymienione grunty, a wszczęte przez nią postępowanie regulacyjne przed Komisją Majątkową w W. nie doprowadziło do uwzględnienia jej roszczeń.

Pozwany Skarb Państwa wnosil o oddalenie powództwa, kwestionując następstwo prawne powódki po Katolickiej P. w O. (dawnym (...)), zarzucając wytoczenie niniejszego powództwa bez zgody właściwego biskupa - wymaganej kanonem (...) prawa kanonicznego, a także nieskuteczne wszczęcie postępowania regulacyjnego przed Komisją (przez osoby niemające umocowania). Pozwany podnosił przy tym, że w postępowaniu regulacyjnym powódka zgłaszała żądanie ograniczone do przywrócenia własności nieruchomości o powierzchni 4,17 ha stanowiącej las, natomiast nie wnosila ani o ewentualne przyznanie nieruchomości zamiennej, ani o odszkodowanie, przez co roszczenia te wygasły z dniem 30 grudnia 1992 roku. Pozwany Skarb Państwa podnosił nadto, że do przejęcia przedmiotowych nieruchomości wskazanych przez powódkę nie ma zastosowania ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz.U. Nr 9, poz.87 ze zm. – dalej: ustawa z dnia 20 marca 1950 r.).

Pozwana Agencja nieruchomości Rolnych w W. również wnosila o oddalenie powództwa, z argumentacją tożsamą z podniesioną przez pozwanego Skarbu Państwa.

Pozwana Gmina B. natomiast wyraziła gotowość przywrócenia powódce własności wskazanych przez nią w pozwie działek gruntu nr (...), stanowiących obecnie drogę publiczną i rów.

Wyrokiem z dnia 24 września 2012 r. Sąd Okręgowy w Elblągu oddalił powództwo w całości i zasądził od powódki na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa oraz na rzecz pozwanej Agencji Nieruchomości Rolnych w W. kwoty po 7.200 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Rozstrzygnięcie oparte zostało o następujące ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji:

Według stanu na dzień 23 października 1950 r. powodowa Parafia była właścicielką dwóch nieruchomości gruntowych o łącznej powierzchni 91,2733 ha, położonych w obrębie ewidencyjnym O., Gmina Ł., powiat (...). Do prowadzonej dla nich księgi wieczystej tom II, K.42 i 43 - K.25-29 w ówczesnym Sądzie Powiatowym w (...), a następnie przez tamtejszy Sąd Rejonowy, wpisana była Katolicka P. w O.. Orzeczeniem z dnia 24 sierpnia 1964 roku Urząd do Spraw Wyznań w W., po rozpatrzeniu podania proboszcza powodowej Parafii z dnia 23 czerwca 1964 r., na podstawie art.4 ust.5 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. stwierdził, że nieruchomości ziemskie położone w miejscowości O. w powiecie (...), województwo (...), o ogólnym obszarze 23 ha 86 a 34 m⁽⁽²⁾⁾ zapisane w księgach wieczystych w O. tom II K.42 i 43 w Sądzie Powiatowym w (...) stanowią gospodarstwo rolne proboszcza Parafii (...) w O..

W dniu 20 maja 1991 roku powodowa Parafia reprezentowana przez Kurię Biskupią (...) w P., na papierze urzędowym tej Kurii opatrzonym jej pieczęcią, złożyła wniosek o wszczęcie postępowania regulacyjnego przez Komisję Majątkową w W., w oparciu o art.61 ust.1 pkt 2 i 7 oraz art.62 i 63 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w RP (Dz.U. Nr 29, poz.154 – dalej: ustawa z dnia 17 maja 1989 r.). We wniosku tym żądała wydania orzeczenia przywracającego jej własność nieruchomości rolnej o powierzchni 23 ha 86 a 34 m⁽⁽²⁾⁾ zapisanej w księdze wieczystej tom II K.42 i 43 prowadzonej przez Państwowe Biuro Notarialne w (...), przejętej przez Skarb Państwa na mocy ustawy z dnia 20 marca 1950 r. W uzasadnieniu wniosku powódka przyznała, że nie dysponuje protokołem tego przejęcia oraz wskazała, że w myśl przepisów powyższej ustawy od przejęcia zwolnione były beneficja do 100 ha powierzchni, zaś przedmiotowe beneficjum obszaru tego nie przekraczało, stąd nie powinno podlegać przejęciu przez Skarb Państwa. Powyższy wniosek podpisały osoby określające się jako Wikariusz Generalny oraz Kanclerz. W petitum wniosku wskazano jako wnioskodawcę powodową Parafię, a jako organ nadrzędny wnioskodawcy – K. Biskupią (...) w P..

Pismem z dnia 15.11.1994 r. Komisja Majątkowa zobowiązała powodową Parafię do sprecyzowania wniosku, a w odpowiedzi na to wezwanie ówczesny proboszcz Parafii ks. A. G., w piśmie z dnia 14.12.1994 r., stwierdził, że arealem, o zwrot którego Parafia wnosi w piśmie z dnia 20 maja 1991 r., jest obszar 4,17 ha lasu przejętego aktem notarialnym z dnia 16 maja 1969 roku, który załączył. Wspomnianym aktem notarialnym ks. A. G. – występując w imieniu powodowej Parafii oraz na podstawie upoważnienia B. (...) w P. z dnia 28 kwietnia 1969 roku – zrzekł się działki gruntu nr (...) o obszarze 4,17 ha w trybie art.179 k.c. W akcie notarialnym stwierdzono, że na rzecz beneficjum proboszczowskiego Parafii (...) w O. wpisana jest nieruchomość położona w O., stanowiąca gospodarstwo rolne z zabudowaniami o obszarze 17,38 ha, co potwierdza księga wieczysta tom II K.43. W następstwie aktu zrzeczenia się prawa własności wskazaną wyżej działkę nr (...) o obszarze 4,17 ha odłączono z księgi wieczystej w O. tom II K.43 i przeniesiono do nowej księgi. Działka ta w dniu 6 grudnia 1994 roku stanowiła własność Skarbu Państwa - Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w T. – Nadleśnictwa B..

Z obszaru dawnego beneficjum o powierzchni 91,25 ha według stanu na dzień 30 listopada 1995 roku powodowa Parafia była właścicielką części gruntu o powierzchni 18,67 ha, pozwana Gmina B. – części o powierzchni 0,99 ha, Skarb Państwa – Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych – Nadleśnictwo B. części o powierzchni 3,65 ha, a pozostała część stała się własnością rolników – osób fizycznych.

Zarządzeniem z dnia 26 października 1995 roku Komisja Majątkowa wszczęła postępowanie regulacyjne w sprawie przywrócenia powódce własności nieruchomości określonych we wniosku (załączonym do zarządzenia). Postępowanie to toczyło się do dnia 29 września 2009 roku, w którym przeprowadzono ostatnie posiedzenie. Nie zostało ono zakończone uzgodnieniem orzeczenia, co stwierdziła Komisja Majątkowa, zawiadamiając powódkę o treści art.4 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 roku o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w RP (Dz.U. z 2011 r., Nr 18, poz.89 – dalej: ustawa zmieniająca), tj. o możliwości kontynuowania postępowania na drodze sądowej.

Mając na uwadze powyższe ustalenia faktyczne Sąd pierwszej instancji ocenił powództwo jako bezzasadne. W pierwszym rzędzie Sąd ten uznał, że powódka nie wykazała skutecznego prawnie wszczęcia postępowania regulacyjnego. Sąd orzekający zważył bowiem, że wniosek mający inicjować to postępowanie podpisali Wikariusz Generalny oraz Kanclerz Kurii Biskupiej, która nie posiada osobowości prawnej i ani sama, ani przez swoich przedstawicieli nie mogła reprezentować powodowej Parafii w postępowaniu przed Komisją Majątkową, co wynika

z przepisów art.7 ust.1 pkt 5 i art.8 ust.2 pkt 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Wprawdzie osoby fizyczne sprawujące funkcje Kanclerza Kurii i Wikariusza Generalnego, które podpisały wniosek z dnia 20 maja 1991 r., niezależnie od tych funkcji mogły być pełnomocnikami Parafii w oparciu o przepis art.33 § 1 k.p.a. (mającego zastosowanie w postępowaniu regulacyjnym) jako osoby fizyczne posiadające zdolność do czynności prawnych, ale w toku postępowania przed Komisją Majątkową nie złożyły one stosownych pełnomocnictw w formie pisemnej lub ustnej do protokołu, a i Komisja nie zobowiązywała Parafii do uzupełnienia takiego braku formalnego. Sąd zważył, że również w toku niniejszego postępowania cywilnego do zamknięcia rozprawy powódka nie wykazała faktu udzielenia takiego pełnomocnictwa ani nie potwierdziła czynności pełnomocników, zaś kontynuowanie postępowania regulacyjnego przed sądem powszechnym może mieć miejsce jedynie w przypadku prawnie skutecznego wszczęcia postępowania regulacyjnego.

Wskazując na art.4 ustawy zmieniającej Sąd pierwszej instancji wskazał nadto, że niniejsze postępowanie sądowe stanowi kontynuację postępowania regulacyjnego, zatem musi zachodzić tożsamość roszczeń w obu rodzajach postępowań, co oznacza, że roszczenie niezgłoszone w postępowaniu regulacyjnym nie może być obecnie dochodzone przed sądem z powodu wygaśnięcia z mocy art.4 ust.1 zd.3 ustawy zmieniającej. Sąd orzekający zważył, że ustawa z dnia 17 maja 1989 r. w art.63 ust.1 – 3 przewidywała trzy konkretne roszczenia materialnoprawne możliwe do dochodzenia w ustalonej ustawą sekwencji w postępowaniu regulacyjnym, zatem zgłoszenie tylko jednego z nich w tym ostatnim postępowaniu uniemożliwia wnoszenie pozostałych objętych art.63 ustawy z 17 maja 1989 r. roszczeń z obejściem przepisu art.4 ust.1 zd.3 ustawy zmieniającej, z mocy której, jako niezgłoszone w terminie ustawowym przed Komisją Majątkową, wygasły.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że we wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego przedstawiciele Kurii Biskupiej wnosili o przywrócenie powódce własności nieruchomości rolnej o powierzchni 23,8634 ha zapisanej w księdze wieczystej tom II K.42 i 43 (...) w (...), ale na wezwanie Komisji Majątkowej proboszcz powodowej Parafii pismem z dnia 14.12.1994 r. sprecyzował, że wniosek dotyczy przywrócenia własności nieruchomości o powierzchni 4,17 ha objętej zrzeczeniem się prawa własności aktem notarialnym z dnia 16 maja 1969 roku, załączonym do tego pisma. Jedynie to roszczenie zatem, w ocenie Sądu orzekającego, stało się przedmiotem postępowania regulacyjnego i tylko takie samo roszczenie powódka mogła skutecznie zgłosić w niniejszym procesie kontynuującym postępowanie regulacyjne. Pozostałe roszczenia natomiast, jako niezgłoszone wówczas, wygasły z dniem 31 grudnia 1992 roku, zgodnie z art.62 ust.3 ustawy z dnia 17 maja 1989 roku. Dalsze roszczenia, przewidziane w art.63 ust.1 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 roku, powódka zgłosiła dopiero w ramach sprecyzowania pozwu w niniejszej sprawie pismem procesowym z dnia 29 lipca 2011 roku, a następnie z dnia 9 lutego 2012 r.

W ocenie Sądu Okręgowego oparte o art.63 ust.1 pkt 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. żądanie przywrócenia własności nieruchomości o powierzchni 4,17 ha, objętej aktem notarialnym z dnia 16 maja 1969 roku, jest niezasadne, ponieważ nieruchomość ta nie podlega regulacji art.61 ust.1 pkt 1 w zw. z pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 r., bowiem nie została przejęta przez Państwo w wyniku egzekucji zaległości podatkowych, jak wymaga przepis, lecz wskutek czynności prawnej powódki w postaci skutecznego prawnie aktu zrzeczenia się prawa własności w oparciu o art.179 k.c. Z tych względów, w ocenie Sądu orzekającego, powództwo zasługiwało na oddalenie nawet przy założeniu, że powódka jest następcą prawnym P. Katolickiej w O. i że wykazała przejęcie nieruchomości na podstawie przepisów ustawy z dnia 20 marca 1950 r.

Jednakże Sąd pierwszej instancji zanalizował również i te zagadnienia dochodząc do wniosku, że powódka nie wykazała przejęcia na takiej podstawie areалу 23,8634 ha. Parafia nie przedstawiła bowiem, mimo takiej deklaracji, protokołu przejęcia z dnia 23 października 1950 r., na który się powoływała, stwierdzając ostatecznie, że nie jest w stanie wylegitymować się tym dokumentem. Dodatkowo Sąd orzekający zważył, że w odniesieniu do rzekomo przejętej w roku 1950 nieruchomości Urząd do Spraw Wyznań orzeczeniem z dnia 24 sierpnia 1964 roku stwierdził, że stanowi ona gospodarstwo rolne proboszcza powodowej Parafii, co podważa wiarygodność twierdzenia o jej wcześniejszym bezprawnym przejęciu. Natomiast, w ocenie Sądu Okręgowego, istnieją w sprawie dostateczne podstawy faktyczne i prawne – szeroko omówione w uzasadnieniu wyroku – pozwalające na przyjęcie, że powódka jest następcą prawnym P. Katolickiej w O. (Beneficjum Proboszczowskiego), a zarzuty strony pozwanej w tym zakresie są

nietrafne. Na korzyść powodowej Parafii rozstrzygnął także Sąd pierwszej instancji zarzut braku osobowości prawnej, wskazując na jej posiadanie przez powódkę, potwierdzone zaświadczeniem Wojewody (...) - (...) z dnia 28 lipca 2011 roku wydanym na zasadzie art.72 ustawy z dnia 17 maja 1989 roku i z tej przyczyny na brak podstaw do odrzucenia pozwu, o co wnosił pozwany Skarb Państwa.

W kwestii reprezentacji Skarbu Państwa w niniejszym sporze, Sąd orzekający miał na uwadze przepis art.65 ustawy z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem administracji publicznej (Dz.U. Nr 12, poz.136 ze zm.) w związku z § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 czerwca 1999 roku w sprawie określenia państwowych jednostek organizacyjnych oraz jednostek samorządu terytorialnego, z których mienia mogą być wyłączone nieruchomości zamienne oraz określenia państwowej jednostki organizacyjnej, na którą może być nałożony obowiązek zapłaty odszkodowania na rzecz osób prawnych kościołów, innych związków wyznaniowych i krajowych organizacji międzykościelnych (stosowanym per analogiam), które zgłosiły roszczenia do Międzykościelnej Komisji Regulacyjnej (Dz.U. Nr 53, poz.552), zgodnie z którym Skarb Państwa w procesie tym winien być reprezentowany przez Wojewodę (...) - (...) w O.. Ponadto, zdaniem Sądu pierwszej instancji, Skarb Państwa winien być w sprawie niniejszej reprezentowany przez Ministra Finansów jako jednostkę kierującą (w myśl przepisów rozporządzenia Prezesa rady Ministrów z dnia 18 listopada 2011 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Finansów, Dz.U. Nr 248, poz.1481) działaniami administracji rządowej, w tym budżetem i finansami publicznymi.

Jeżeli chodzi o roszczenie skierowane przeciwko Gminie B., to niezależnie od stanowiska procesowego tej pozwanej Sąd pierwszej instancji zważył, że powódka domagała się od wskazanej Gminy przyznania nieruchomości zamiennej lub wypłaty odszkodowania, które to roszczenia wcześniej wygasły.

Od przedstawionego wyroku powódka wniosła apelację co do części, w jakiej oddaleniu uległo powództwo o przywrócenie od pozwanego Skarbu Państwa – Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w T. własności części nieruchomości położonej w O. o powierzchni 3,65 ha, ewentualnie o przyznanie od w/w pozwanego odpowiedniej nieruchomości zamiennej, ewentualnie o przyznanie od pozwanej Agencji Nieruchomości Rolnych w W. odpowiedniej nieruchomości zamiennej, ewentualnie o przyznanie odszkodowania od pozwanego Skarbu Państw – Ministra Skarbu Państwa i Wojewody (...), a także w części oddalającej powództwo o przyznanie od pozwanej Gminy B. nieruchomości zamiennej w zamian za część nieruchomości o łącznej powierzchni 0,95 ha, ewentualnie o przyznanie od w/w pozwanej Gminy stosownego odszkodowania oraz w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach procesu.

Wyrokowi temu powódka zarzuciła:

1) naruszenie prawa procesowego, tj. przepisu art.233 k.p.c. poprzez przekroczenie wyrażonej tam zasady swobodnej oceny dowodów i niewszechstronne rozważenie zebranego materiału, polegające na uznaniu, że wniosek do Komisji Majątkowej o wszczęcie postępowania regulacyjnego nie został skutecznie złożony przez pełnomocników Parafii z powodu niezatwierdzenia tej czynności przez aktualnego proboszcza Parafii, pomimo, że do zatwierdzenia doszło w sposób dorozumiany poprzez reprezentowanie Parafii w postępowaniu regulacyjnym bezpośrednio przez jej proboszczów ks. A. G. i ks. J. P., a nadto na uznaniu, że zrzeczenie się przez powódkę w dniu 16 maja 1969 roku części nieruchomości o powierzchni 4,17 ha w kontekście oświadczenia ks. A. G. z dnia 14.12.1994 r. nie jest przejawem „przejęcia nieruchomości w trybie egzekucji zaległości podatkowych”,

2) naruszenie prawa materialnego, tj.: przepisu art.65 § 1 k.c. poprzez jego niezastosowanie polegające na dokonaniu błędnej wykładni oświadczenia ks. A. G. z dnia 14.12.1994 r. i uznanie, że ograniczył on wniosek o wszczęcie postępowania regulacyjnego do części nieruchomości o pow.4,17 ha przejętej aktem notarialnym z dnia 16 maja 1969 roku; przepisu art.62 ust.3 i art.63 ust.1 pkt 1-3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. poprzez ich błędną wykładnię, polegającą na uznaniu, że wygasły roszczenia (ewentualne) o przyznanie nieruchomości zamiennych i o odszkodowanie z racji niezgłoszenia ich w postępowaniu regulacyjnym, pomimo że powódka skutecznie złożyła wniosek o wszczęcie postępowania regulacyjnego, zaś przyznanie nieruchomości zamiennych lub odszkodowania to tylko sposoby regulacji, które stosowała Komisja Majątkowa nie będąc związaną żądaniem wnioskodawcy; przepisu art.61 ust.1 pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 roku poprzez jego błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że stanowiona

w tym przepisie przesłanka wszczęcia postępowania regulacyjnego w postaci „przejęcia nieruchomości w trybie egzekucji zaległości podatkowych” nie może być spełniona, jeśli prawo własności przeszło na Skarb Państwa wskutek oświadczenia woli Parafii o zrzeczeniu się nieruchomości, a nie w drodze czynności egzekucyjnych, co w sposób nieuzasadniony nie uwzględnia przypadków zrzeczenia się nieruchomości w toku postępowania administracyjnego zmierzającego do przymusowego przejęcia nieruchomości w celu zaspokojenia zaległości podatkowych,

3) art.98 § 1 k.p.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i art.102 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie polegające na zasądzeniu tytułem kosztów procesu od powódki na rzecz pozwanych Agencji Nieruchomości Rolnych w W. i na rzecz Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwot po 7.200 zł, pomimo że zachodził szczególny wypadek uzasadniający nieobciążanie przegrywającej powódki kosztami procesu.

Powódka wniosła ponadto o przeprowadzenie dowodu z nowych dokumentów urzędowych i prywatnych, których powołanie przed Sądem pierwszej instancji nie było możliwe, na okoliczność, że zrzeczenie się przez powódkę prawa własności zalesionej działki gruntu o powierzchni 4,17 ha w formie aktu notarialnego z dnia 16 maja 1969 roku nastąpiło w toku postępowania zmierzającego do przymusowego przejęcia nieruchomości przez Państwo na zaspokojenie zaległości podatkowych.

Wskazując na powyższe zarzuty powódka wносиła o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie w tym zakresie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania oraz o pozostawienie Sądowi pierwszej instancji rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego, w tym kosztach zastępstwa procesowego według norm przepisanych, a w przypadku oddalenia apelacji – o nieobciążanie powódki kosztami procesu na zasadzie art.102 k.p.c.

Pozwany Skarb Państwa wniósł odpowiedź na apelację, w której domagał się jej oddalenia i zasądzenia na rzecz tego pozwanego od powódki kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego w podwójnej wysokości. Pozwany wniósł też o pominięcie, na podstawie art.381 k.p.c., dowodów z dokumentów urzędowych i prywatnych zgłoszonych w apelacji z uwagi na fakt, że strona powodowa mogła je powołać w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji.

Pozwana Agencja Nieruchomości Rolnych w W. w swojej odpowiedzi na apelację także wносиła o jej oddalenie, o oddalenie wniosków dowodowych złożonych przez powódkę w apelacji oraz o zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej Agencji kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie jest zasadna. Sąd Apelacyjny podzielił w pierwszym rzędzie ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, uznając je za odpowiednią podstawę faktyczną także dla własnego rozstrzygnięcia. Za trafne w zasadniczej części (z zastrzeżeniem wynikającym z poniższych rozważań) uznał też Sąd Apelacyjny rozważania prawne Sądu Okręgowego, w szczególności co do wykazania legitymacji czynnej powódki i jej następstwa prawnego po dawnej (...). Odwołać się w tym miejscu należy do szczegółowych rozważań Sądu pierwszej instancji co do tej kwestii, bez potrzeby ponownego ich przytaczania

Mając na uwadze wynikający z art.67 § 2 k.p.c. obowiązek samodzielnego określenia przez sąd właściwej państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, Sąd Apelacyjny częściowo zmodyfikował w tym względzie określenie tych jednostek w sporze niniejszym. W ocenie Sądu drugiej instancji Skarb Państwa – Lasy Państwowe nie powinna reprezentować w sprawie jednostka pod nazwą „Gospodarstwo (...) Lasy Państwowe Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w T.”, lecz Dyrektor Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w T.. Wynika to wprost z przepisu art.34 pkt 8 w związku z art.32 ust.1 i 2 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.jedn. Dz.U. z 2011 r., Nr 12, poz.59 ze zm.). Art.34 pkt 8 wspomnianej ustawy stanowi bowiem, że dyrektor regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych (będącej w myśl art.32 ust.2 jednostką organizacyjną Lasów Państwowych) reprezentuje Skarb Państwa w sprawach wynikających z postępowania regulacyjnego określonego w ustawach o stosunku Państwa do kościołów i innych związków wyznaniowych w Rzeczypospolitej Polskiej. W tych warunkach

jako jednostkę Skarbu Państwa reprezentującą w sporze Lasy Państwowe – państwową jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, reprezentującą Skarb Państwa w zakresie zarządzanego mienia (według art.32 ust.1 ustawy o lasach) – Sąd Apelacyjny określił Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w T..

W ocenie Sądu Apelacyjnego w obecnym stanie prawnym właściwym ministrem, który winien reprezentować Skarb Państwa w niniejszym sporze, jest Minister Skarbu Państwa, nie zaś Minister Finansów, jak to przyjął Sąd orzekający. Wskazuje na to podział zadań, określony w ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (t.jedn. Dz.U. z 2007 r., Nr 65, poz.437 ze zm.). W myśl art.4 ust.2 tej ustawy minister kierujący działem administracji rządowej jest właściwy w sprawach z zakresu administracji rządowej określonych w ustawie, z wyjątkiem spraw zastrzeżonych w odrębnych przepisach do kompetencji innego organu. Zakres właściwości działu finansów publicznych określony jest w art.8 wymienionej ustawy, zaś działu Skarbu Państwa – w art.25. Ten ostatni przepis stanowi (m.in.), że dział Skarb Państwa obejmuje sprawy dotyczące gospodarowania mieniem Skarbu Państwa, jak również ochrony interesów Skarbu Państwa, z wyjątkiem spraw, które na mocy odrębnych przepisów przypisane są innym działom. Zgodnie z art.25 ust.2 ustawy minister właściwy do spraw Skarbu Państwa reprezentuje Skarb Państwa w zakresie określonym w ust.1, z uwzględnieniem przepisów odrębnych.

Istniejący dawniej, ale jedynie w zakresie obowiązku realizacji roszczeń odszkodowawczych przewidzianych w art.63 ust.1 pkt 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r., przepis odrębny w postaci § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1990 r. w sprawie wyłączania nieruchomości zamiennych lub nakładania obowiązku zapłaty odszkodowania na rzecz kościelnych osób prawnych (Dz.U. z 1991 r., Nr 1, poz.2), wskazujący na obciążenie nim Ministra Finansów, został z dniem 21 czerwca 2011 roku uchylony wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 czerwca 2011 r. (sygn. akt K 3/09, Dz.U. 2011, Nr 129, poz.748).

Z przedstawionych względów Sąd Apelacyjny jako właściwą statio fisci – poza innymi prawidłowo występującymi w sporze – w oparciu o art.67 § 2 k.p.c. określił Ministra Skarbu, w miejsce Ministra Finansów (v.postanowienie K.454).

Należy podnieść, że apelacja powódki dotyczy jedynie części spośród roszczeń zgłaszanych przez nią w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji, a mianowicie - roszczeń co do części nieruchomości położonej w O., w powierzchni 3,65 ha – stanowiącej obecnie las państwowy, własność Skarbu Państwa – Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w T. oraz co do części nieruchomości o łącznej powierzchni 0,95 ha, stanowiącej obecnie własność pozwanej Gminy B.. Powódka wykazała w toku procesu, że obie powyższe nieruchomości wchodziły w skład gospodarstwa rolnego proboszcza Parafii R.-Katolickiej w O., stanowiącego część dawnej nieruchomości o łącznej powierzchni 91,27,33 ha, objętą księgą wieczystą tom II karty 42 i 43, prowadzoną przez ówczesne Państwowe Biuro Notarialne w (...). Uprawnienie proboszcza wspomnianej Parafii do tego gospodarstwa rolnego potwierdzone zostało w orzeczeniu (...) do Spraw Wyznań z dnia 24 sierpnia 1964 roku, wydanym na podstawie przepisu art.4 ust.5 ustawy z dnia 20 marca 1950 roku o przejściu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz.U. Nr 9, poz.87 ze zm., dalej – ustawa o dobrach martwej ręki) – (v.K.116).

Wniosek złożony w dniu 20 maja 1991 roku przez przedstawicieli Kurii Biskupiej (...) w P. do Komisji Majątkowej w W. o wszczęcie postępowania regulacyjnego dotyczył powyższego gospodarstwa rolnego proboszcza Parafii w O., o powierzchni 23,86,34 ha. Pierwszym istotnym zagadnieniem spornym pomiędzy stronami niniejszego procesu była skuteczność złożenia tego wniosku, stanowiąca warunek przeniesienia postępowania regulacyjnego na drogę procesu cywilnego przed sądem powszechnym na podstawie art.4 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 18 z 2011 r., poz.89 – dalej: ustawa zmieniająca).

Powódka kwestionuje w apelacji ocenę prawną Sądu pierwszej instancji, że powyższy wniosek o wszczęcie postępowania regulacyjnego nie wywarł skutku prawnego, pomimo wydania przez Komisję Majątkową zarządzenia o wszczęciu takiego postępowania i pomimo kontynuowania przez nią czynności aż do czasu zniesienia tej Komisji z dniem 1 marca 2011 roku wskazaną wyżej ustawą (art.2 ust.1). Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika jednak, że ostatecznie zdaniem Sądu pierwszej instancji wniosek ten można uznać za skutecznie złożony, ale jedynie co do części

nieruchomości, a mianowicie co do gruntu o powierzchni 4,17 ha stanowiącego obecnie działkę nr (...) we własności Skarbu Państwa – Lasów Państwowych. Ocenę tę Sąd Apelacyjny podziela.

Z akt Komisji Majątkowej załączonych do akt sprawy niniejszej wynika, że wniosek z dnia 20 maja 1991 r. o wszczęcie postępowania regulacyjnego sporządzony został na papierze „firmowym” K. Biskupiej (...) w P.. Jako wnioskodawca została w nim wprawdzie wymieniona Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. J. A. w O., tj. powódka, lecz pod wnioskiem, obejmującym grunty o łącznej powierzchni 23,86,34 ha, podpisy złożyli (niezidentyfikowani co do imienia i nazwiska) przedstawiciele tej K. – jej Kanclerz oraz Wikariusz Generalny, którzy podpisy te dodatkowo opieczętowali pieczęcią okrągłą Kurii Biskupiej (...) w P. (K.1 i 2 akt Komisji Majątkowej w W.). Trafnie Sąd Okręgowy odwołał się w związku z tym do treści art.7 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 29, poz.154 ze zm.), z którego wynika, że kuria biskupia nie posiada osobowości prawnej. Osobą prawną w świetle tego przepisu jest natomiast parafia, a jej organem – proboszcz lub administrator parafii (art.7 ust.3 pkt 5).

Wbrew zapatrywaniu apelującej Sąd pierwszej instancji nie naruszył przy tym przepisu art.316 § 2 k.p.c. przez to, że nie otworzył zamkniętej rozprawy na nowo, mimo że po jej zamknięciu a przed wydaniem zaskarżonego wyroku strona powodowa przedstawiła oświadczenia proboszcza Parafii o zatwierdzeniu czynności zdziałanych przed Komisją Majątkową przez Wikariusza Generalnego K. Biskupiej (...), w którym autor oświadczenia stwierdził, iż Wikariusz Generalny działał od początku przed tą Komisją jako pełnomocnik Parafii (osoba fizyczna), a z ostrożności procesowej jako jej aktualny proboszcz potwierdza wszystkie dokonane przez niego czynności w postępowaniu regulacyjnym, począwszy od złożenia wniosku z dnia 20 maja 1991 roku o wszczęcie tego postępowania (v. oświadczenie proboszcza ks. J. P. z dnia 19 września 2012 r. – K.296-297).

Wskazać należy, że przepis art.316 § 2 k.p.c. nie obliguje Sądu orzekającego do otwarcia rozprawy na nowo w razie ujawnienia się nowych okoliczności faktycznych po jej zamknięciu, a jedynie dopuszcza taką możliwość. Niewątpliwie na podstawie tego przepisu Sąd orzekający powinien otworzyć na nowo rozprawę już zamkniętą, jeżeli po jej zamknięciu ujawnią się, przed wydaniem wyroku w sprawie, okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia. Nie sposób nie zauważyć, że strona powodowa pismo procesowe zawierające, jako załącznik, opisane wyżej oświadczenie księdza proboszcza Parafii z dnia 19 września 2012 r., nadała do Sądu Okręgowego, w dniu zamknięcia rozprawy, tj. w dniu 20 września 2012 r. (v.koperta K.298), zaś do Sądu tego dotarło ono w dniu 24 września 2012 r. (v.K.284 – prezentata wpływu). Potwierdzenie powyższe nie jest okolicznością, której powódka nie mogła powołać przed zamknięciem rozprawy, bowiem oświadczenie to zostało wykreowane jako nowy fakt w chwili uznanej przez powódkę za odpowiednią, lecz nie sposób nie zauważyć, że czynność ta mogła zostać dokonana w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Z przyczyn wskazanych w art.381 k.p.c. także Sąd odwoławczy władny był zatem okoliczność taką pominąć.

Brak naruszenia przez Sąd Okręgowy przepisu art.316 § 2 k.p.c. wynika jednak także i z tego, że okoliczność, której ma dowodzić wskazane oświadczenie, nie posiada przymiotu istotnej, której ujawnienie usprawiedliwałoby kontynuowanie postępowania. Niezależnie bowiem od treści wspomnianego oświadczenia z dnia 19 września 2012 r. należy stwierdzić, że w świetle treści wniosku z dnia 20 maja 1991 roku o wszczęcie postępowania regulacyjnego Wikariusz Generalny Kurii Biskupiej (...) w P., działający wspólnie z Kanclerzem tej Kurii i pieczętujący się jej znakami, niewątpliwie podejmowali czynności w imieniu Kurii Biskupiej (...), a nie jako osoby fizyczne reprezentujące Parafię. Treść wniosku nie daje żadnych podstaw do przyjęcia, że podpisujący go (obok Kanclerza Kurii) Wikariusz Generalny działał jako osoba fizyczna umocowana przez Parafię. Przeciwnie, z treści wniosku wynika jednoznacznie, że wskazani wyżej przedstawiciele Kurii Biskupiej wystąpili za tę Kurie, która złożyła przedmiotowy wniosek jako organ nadrzędny powódki. Potwierdzenie czynności z 1991 roku Wikariusza Generalnego przez proboszcza Parafii w roku 2012 nie ma sensu także z tej przyczyny, że w oświadczeniu o potwierdzeniu mowa jest o czynnościach osoby fizycznej (tegoż Wikariusza), podczas gdy tożsamość tej osoby fizycznej nie została wskazana ani ustalona, podobnie jak odmienne od wyrażonych we wniosku intencje tej osoby, które obecnie przypisuje jej strona powodowa. Nie bez racji wreszcie argumentowała strona pozwana, że dopuszczalne co do zasady w postępowaniu cywilnym potwierdzenie czynności osoby działającej w charakterze pełnomocnika bez umocowania, jest możliwe, ale adresatem tego potwierdzenia

winien być organ, przed którym czynności nieumocowanego były dokonywane. W omawianym przypadku – pomijając brak ustalenia, czyje konkretnie czynności miałyby podlegać potwierdzeniu – organem takim była Komisja Majątkowa w W., zniesiona z dniem 1 marca 2011 roku mocą ustawy zmieniającej. W ocenie Sądu Apelacyjnego tego rodzaju potwierdzenie w opisanych warunkach nie może zatem wyrzucić oczekiwanego skutku konwalidującego w całości wniosek z dnia 20 maja 1991 r. O konwalidacji takiej może być mowa jedynie w zakresie, w jakim ówczesny proboszcz ks. A. G. osobiście określił zakres przedmiotowy wniosku w postępowaniu regulacyjnym.

Postępowanie regulacyjne uregulowane zostało w Zarządzeniu Ministra-Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 8 lutego 1990 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania regulacyjnego w przedmiocie przywrócenia osobom prawnym Kościoła (...) własności nieruchomości lub ich części (M.P. Nr 5, poz.39 ze zm.), które w § 11 określa wymogi formalne wniosku o wszczęcie takiego postępowania, wśród których wymienia (m.in.) wskazanie osoby, od której pochodzi wniosek oraz jej adres (§ 11 ust.1 pkt 1), wskazanie organu nadrzędnego (ust.1 pkt 5) i podpis wnioskodawcy (ust.1 pkt 6). Omawiany wniosek z dnia 20 maja 1991 roku wskazuje K. Biskupią (...) w P. jako organ nadrzędny wnioskodawcy, tj. powodowej Parafii, a także wskazuje adres wnioskodawcy, jednak nie zawiera podpisu wnioskodawcy. Nie może być w tych warunkach uznany za skutecznie złożony wniosek, który w imieniu uprawnionej do tego powódki złożył jej organ nadrzędny.

Przepis § 14 ust.1 wskazanego wyżej Zarządzenia stanowi, że jeżeli wniosek nie czyni zadość wymaganiom określonym w § 11, współprzewodniczący Komisji wezwą wnoszącego do uzupełnienia braków pod rygorem zawieszenia postępowania. Komisja Majątkowa nie dopatrzyła się wprawdzie braku formalnego w postaci braku podpisu wnioskodawcy pod wnioskiem z dnia 20 maja 1991 r., jednakże z jej dalszych czynności wynika, że za wnioskodawcę w istocie uznała powodową Parafię. Do powódki zatem skierowane zostało pismo Komisji Majątkowej z dnia 15.11.1994 r. – jako pierwsza podjęta przez nią czynność w przedmiotowej sprawie – z prośbą o sprecyzowanie wniosku poprzez wskazanie numerów ewidencyjnych działek składających się na nieruchomość objętą wnioskiem, złożenie zaświadczenia o treści księgi wieczystej KW Tom II k.42 i 43, wykazu zmian gruntowych, aktualnego wypisu z rejestru gruntów i wskazanie właścicieli (władających) nieruchomością w terminie 30 dni (v.K.5 akt Komisji Majątkowej). W odpowiedzi na to wezwanie, pismem z dnia 14 grudnia 1994 r., ówczesny proboszcz powodowej Parafii ks. A. G. przedłożył wymagane dokumenty oraz stwierdził, że arealem, o którego zwrot prosi we wniosku z dnia 20 maja 1991 r., jest 4,17 ha lasu (v.K.7 akt Komisji Majątkowej). Po uzyskaniu takiego wyjaśnienia, zarządzeniem z dnia 26 października 1995 r., Komisja Majątkowa w W. wszczęła postępowanie regulacyjne (v. zarządzenie – K.34 akt Komisji Majątkowej).

W świetle powyższego trafna jest ocena Sądu pierwszej instancji, że o skutecznie złożonym, przez osobę prawnie legitymowaną do działania w imieniu Parafii, wniosku dotyczącym przeprowadzenia postępowania regulacyjnego, może być mowa jedynie w odniesieniu do powyższej nieruchomości leśnej, o powierzchni 4,17 ha. Z tej nieruchomości grunt o powierzchni 3,65 ha (działka nr (...), odłączona z KW Tom II K.43 i przeniesiona do nowej księgi wieczystej) znajdujący się w zarządzie Lasów Państwowych stanowi, obok roszczeń związanych z działką o powierzchni 0,95 ha będącą własnością Gminy B., przedmiot obecnego sporu. Tylko zatem w tym zakresie, to jest co do opisanej wyżej nieruchomości o powierzchni 4,17 ha, za usprawiedliwione należy uznać stanowisko skarżącego co do skutecznego złożenia wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego przed Komisją Majątkową w W.. Tylko bowiem w odniesieniu do tej nieruchomości złożony w dniu 20 maja 1991 roku wniosek uzyskał potwierdzenie jego złożenia przez proboszcza reprezentującego powodową Parafię. Bez znaczenia prawnego pozostaje w tej sytuacji fakt, że Komisja Majątkowa, nie zwracając uwagi na powyższe, wszczęła i prowadziła postępowanie regulacyjne mające obejmować całe mienie wskazane we wniosku. Wola powódki co do zakresu przedmiotowego tego wniosku została w odpowiednim trybie w sposób jednoznaczny wyrażona w piśmie ks. A. G. do Komisji z dnia 14 grudnia 1994 r. (K.7 akt Komisji Majątkowej). Podtrzymanie wniosku na posiedzeniu Komisji Majątkowej w dniu 29 września 2009 przez nowego proboszcza Parafii ks. J. P., który nie zmienił oświadczenia swojego poprzednika co do przedmiotu postępowania regulacyjnego, mogło w istocie odnosić się wyłącznie do tego zakresu (v.K.65 akt Komisji Majątkowej).

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Apelacyjny nie podzielił stawianego w apelacji powódki zarzutu naruszenia art.233 k.p.c., bowiem wyrażona przez Sąd orzekający ocena w tym względzie nie przekracza granic swobodnej oceny

dowodów, lecz została oparta na ich prawidłowej i wszechstronnej analizie. Wbrew odmiennemu stanowisku skarżącej nie można zgodzić się z jej twierdzeniem, że przedmiot postępowania, które ma prowadzić do zmiany stosunków własnościowych stron bądź do przesunięć majątkowych pomiędzy nimi, może być określony w sposób dorozumiany.

Nie podzielił przy tym Sąd Apelacyjny zarzutu naruszenia art.65 § 1 k.c. przy interpretacji wyżej przytaczanego oświadczenia ks. A. G. z dnia 14 grudnia 1994 r. i błędnego, według skarżącej powódki, przyjęcia, że ograniczył on wnioszek o wszczęcie postępowania regulacyjnego do wskazanej wyżej części nieruchomości o powierzchni 4,17 ha. W ocenie Sądu Apelacyjnego obecnie sugerowana przez skarżącą intencja ks. G. jest ewidentnie sprzeczna z treścią jednoznacznego w swojej treści oświadczenia księdza proboszcza, które zawiera w sobie dodatkowo wyjaśnienie jego motywów. We wspomnianym piśmie z dnia 14 grudnia 1994 r. (K.7 akt Komisji Majątkowej) ks. A. G. wyjaśnił, że w 1968 roku komornik Wydziału Finansowego zamierzał przejąć całość gruntów Parafii o obszarze 18,76 ha w zamian za narosłe zadłużenie podatkowe w wysokości ponad 120.000 zł. Według oświadczenia księdza G., zamiast tej ziemi, którą dzierżawili parafianie, wskazał komornikowi 4,17 ha lasu i ten las „aktem notarialnym przejęto”, zaś arealem, o zwrot którego Parafia prosi we wniosku z dnia 20.05.1991 r. [tj. we wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego], jest 4,17 ha lasu. Wobec takiej treści pisma przedstawiciela powódki brak jest, zdaniem Sądu Apelacyjnego, podstaw do nadawania przytoczonemu oświadczeniu innego brzmienia i innego znaczenia, aniżeli wynikające z jego treści. Próba odmiennego odczytania ówczesnej intencji księdza proboszcza powodowej Parafii wydaje się być podyktowana jedynie celem obecnego procesu i jako taka jest nieuzasadniona.

Trafnie też w tej kwestii Sąd pierwszej instancji zważył, że o zakresie roszczeń dopuszczalnych w niniejszym postępowaniu decyduje zakres przedmiotowy roszczeń zgłoszonych ze skutkiem prawnym w postępowaniu regulacyjnym. Z przedstawionych wyżej względów żądanie przez powódkę kontynuacji postępowania regulacyjnego mogło odnosić się jedynie do wskazanego arealu 4,17 ha stanowiącego własność Skarbu Państwa – Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w T., a objętego skutecznie złożonym wnioskiem do Komisji Majątkowej.

Zgodnie bowiem z art.4 ust.2 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. zmieniającej ustawę o stosunku Państwa do Kościoła (...), w przypadku nierozpatrzenia wniosków o wszczęcie postępowania regulacyjnego, złożonych na podstawie art.62 ust.3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...), do uczestników postępowań regulacyjnych stosuje się odpowiednio przepis ust.1, z tym, że termin w nim wskazany liczy się od dnia wejścia w życie ustawy zmieniającej, tj. od dnia 1 lutego 2011 r. Wskazany ust.1 tego przepisu uprawniał zaś zainteresowanych do wystąpienia do sądu o „zasądzenie roszczenia” w terminie 6 miesięcy.

Niesporne w sprawie jest to, że przedmiotowa działka gruntu o powierzchni 4,17 ha, której przywrócenia własności powódka żądała w postępowaniu regulacyjnym, a następnie domagała się w postępowaniu niniejszym, stanowiła w przeszłości własność powódki i wchodziła w skład stanowiącego jej własność gospodarstwa rolnego z zabudowaniami o łącznym obszarze 17,38 ha. Aktem notarialnym z dnia 16 maja 1969 roku powódka zrzekła się własności wydzielonej części tej nieruchomości o powierzchni 4,17 ha w trybie art.179 k.c. (v.akt notarialny – K.8 akt Komisji Majątkowej).

W ocenie Sądu Apelacyjnego stanowisko Sądu pierwszej instancji odmawiające uznania, że powyższy akt zrzeczenia się własności wskazanej części nieruchomości jest przejawem „przejęcia nieruchomości w trybie egzekucji zaległości podatkowych”, wymaga aprobaty. Należy zważyć, że postępowaniem regulacyjnym mogły być objęte tylko niektóre kategorie nieruchomości, wyszczególnione w art.61 ust.1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...). W pkt 5 wymienionego przepisu ustawa ta wymienia nieruchomości przejęte po 1948 r. w trybie zaległości podatkowych. Nie sposób zgodzić się ze skarżącym co do tego, że do powyższej kategorii nieruchomości, co do których możliwe było wszczęcie postępowania regulacyjnego, należy zaliczyć także nieruchomość, której własność przeszła na Skarb Państwa wskutek oświadczenia parafii o zrzeczeniu się nieruchomości na podstawie ówczesnie obowiązującego przepisu art.179 k.c., a nie w drodze czynności egzekucyjnych. Taka kwalifikacja byłaby bowiem *contra legem*.

Przytoczony przepis (art.61 ust.1 pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...)) jasno stanowi, że przejęcie nieruchomości dotyczy zdarzeń zaistniałych po 1948 roku oraz że przejęcie to ma być skutkiem egzekucji, tj. działań przymusowych Państwa. W tamtym czasie egzekucja sądowa z nieruchomości w

celu wyegzekwowania zaległych należności podatkowych uregulowana była w ustawie z dnia 21 grudnia 1958 r. o szczególnym trybie ściągania zaległości z tytułu niektórych zobowiązań właścicieli nieruchomości wobec Państwa (Dz.U. Nr 77, poz.398 ze zm.) oraz wydanym na jej podstawie rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 25 marca 1959 r. w sprawie zasad i trybu przejmowania nieruchomości na pokrycie niektórych zobowiązań wobec Państwa (Dz.U. Nr 24, poz.153 ze zm.). Według powołanych przepisów przejęcie nieruchomości z trybie egzekucyjnym za zaległości podatkowe następowało w drodze uchwały prezydium właściwej (powiatowej, miejskiej lub dzielnicowej) rady narodowej o wszczęciu postępowania w celu przejęcia nieruchomości na własność Państwa, którą przesyłano jako tytuł wykonawczy do właściwego sądu powiatowego z wnioskiem o nadanie temu tytułowi sądowej klauzuli wykonalności i o wydanie przez sąd postanowienia o przejęciu nieruchomości na własność Państwa (art.3 ust.2 ustawy z dnia 21 grudnia 1958 r.). Jeśli mimo wydania takiego postanowienia dłużnik nie spłacił długu, postanowienie to podlegało wykonaniu w trybie administracyjnym, tj. przejęcia gruntów rolnych i budynków związanych z gospodarstwem rolnym dokonywał właściwy do spraw rolnych organ prezydium powiatowej rady narodowej, zaś przejęcia nieruchomości nierolniczych – właściwe organy administracji prezydiów rad narodowych (art.3 ust.6 ustawy z dnia 21 grudnia 1958 r.).

Nie jest w niniejszej sprawie kwestionowane – w świetle omawianego wyżej oświadczenia proboszcza powodowej Parafii z dnia 14 grudnia 1994 r. – to, że powódka w latach 60. ubiegłego wieku posiadała zaległości podatkowe wobec Państwa, w związku z czym zagrożona była egzekucją w przedstawionym trybie. Zrzeczenie się nieruchomości w trybie ówczesnego art.179 k.c. (który utracił moc dopiero z dniem 15 lipca 2006 r. wskutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 marca 2005 r. (Dz.U. Nr 48, poz.462)) w żadnym razie, niezależnie od motywacji właściciela w dokonaniu takiego aktu, nie jest tożsama z utratą prawa własności nieruchomości wskutek zastosowania przepisów egzekucyjnych. Jeżeli bowiem przepis art.61 ust.1 pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) odwołuje się do określonego sposobu (przyczyny) utraty prawa własności, kwalifikując do postępowania regulacyjnego, między innymi (w pkt 5), nieruchomości przejęte w trybie egzekucyjnym, to konieczność ścisłej wykładni powyższego przepisu mającego charakter szczególny wskazuje na niedopuszczalność uznania za odpowiadające dyspozycji art.61 ust.1 pkt 5 wymienionej ustawy nieruchomości, co do której źródłem utraty prawa własności była jednostronna czynność prawna właściciela, nawet jeśli motywem do jej dokonania była chęć uniknięcia działań egzekucyjnych Państwa wobec niego z powodu zadłużenia podatkowego.

Także z tej przyczyny za bezprzedmiotowe uznał Sąd Apelacyjny i oddalił spóźnione w postępowaniu apelacyjnym (art.381 k.p.c.) wnioski dowodowe powódki o przeprowadzenie dowodów z dokumentów odnalezionych po wydaniu zaskarżonego wyroku, a dotyczących prowadzonego w latach 60. wobec skarżącej postępowania podatkowego zmierzającego do ściągnięcia zaległości z tego tytułu w trybie egzekucyjnym. Istnienie tych dokumentów, niezależnie od oceny, że strona winna starannie przygotować się do procesu prowadzonego od 2011 roku i odszukać we właściwym czasie dokumenty, które zamierzała przedstawić jako dowody, nie zmienia bowiem oceny prawnej Sądu drugiej instancji, że utrata przedmiotowej nieruchomości o powierzchni 4,17 ha nie nastąpiła w trybie egzekucji zaległości podatkowych, przez co nieruchomość ta nie mogła być objęta postępowaniem regulacyjnym na podstawie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...). Nie zostały w związku z tym naruszone przepisy art.233 k.p.c. ani art.61 ust.1 pkt 5 wymienionej ustawy, wbrew zarzutom apelacji.

W tym stanie rzeczy roszczenia powódki, wynikające ze zrzeczenia się przez nią aktem notarialnym z dnia 16 maja 1969 roku tej nieruchomości, prawidłowo Sąd pierwszej instancji ocenił jako bezzasadne. Trafna jest nadto ocena tego Sądu co do pozostałej objętej apelacją nieruchomości, o powierzchni 0,95 ha, stanowiącej własność pozwanej Gminy B., za którą powódka domagała się nieruchomości zamiennej lub odszkodowania. Za oceną taką przemawia istotna w sprawie okoliczność, że powódka, twierząc, iż wskazana nieruchomość podlegała postępowaniu regulacyjnemu z mocy art.61 ust.1 pkt 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. jako przejęta na podstawie przepisów ustawy o dobrach kultury (ustawy z dnia 20 marca 1950 r.), nie wykazała należycie faktu jej przejęcia protokołem z dnia 23 października 1950 roku, na który się powoływała. Słusznie Sąd Okręgowy wyraził wątpliwości co do rzeczywistego faktu przejęcia tej nieruchomości, wskazując na podważający ten fakt dokument w postaci późniejszego orzeczenia (...) do Spraw Wyznań z dnia 24 sierpnia 1964 roku stwierdzającego, że wskazana nieruchomość jest gospodarstwem

rolnym proboszcza powodowej Parafii. Wyjaśnienie tych wątpliwości na korzyść powódki wymagało od niej, zgodnie z art.6 k.c., przedstawienia odpowiednich dowodów, czego nie uczyniła.

W konsekwencji, na gruncie faktycznym przedmiotowej sprawy istniały podstawy do stwierdzenia, że skutecznym wnioskiem o wszczęcie postępowania regulacyjnego złożonym w dniu 20 maja 1991 roku objęta została jedynie nieruchomości o powierzchni 4,17 ha stanowiąca las, obecnie będący własnością Skarbu Państwa – Lasów Państwowych. Pozostałe nieruchomości, jako nieobjęte skutecznym wnioskiem do Komisji Majątkowej, nie mogły być podstawą skierowania roszczeń na drogę sądową po zniesieniu Komisji, w oparciu o przepis art.4 ustawy zmieniającej (z dnia 16 grudnia 2010 r.). Roszczenia niezgłoszone, lub zgłoszone nieskutecznie, w ciągu dwóch lat od wejścia w życie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...), tj. do dnia 23 maja 1991 roku, wygasły z mocy art.62 ust.3 tej ustawy, nie mogły zatem być przedmiotem wystąpienia do sądu o zasądzenie roszczenia w myśl art.4 ustawy zmieniającej. Roszczenie obejmujące nieruchomości o powierzchni 4,17 ha okazało się jednak niezasadne, gdyż nieruchomości ta nie została powodce odebrana w trybie egzekucji za zaległości podatkowe. Ponadto co do nieruchomości pozostałej, stanowiącej obecnie własność pozwanej Gminy B., strona powodowa nie wykazała nie tylko skutecznego złożenia wniosku do Komisji, ale również faktu przejęcia jej na rzecz Skarbu Państwa w oparciu o ustawę o dobrach martwej ręki.

Z przedstawionych względów jedynie dodatkowo, wobec braku podstaw dla roszczeń powódki o przywrócenie prawa własności nieruchomości, rozważyć można podnoszony w apelacji problem dopuszczalności zgłoszenia w niniejszym postępowaniu sądowym roszczeń o przyznanie nieruchomości zamiennych, ewentualnie stosownego odszkodowania. Powódka wskazywała w tym względzie na naruszenie prawa materialnego w postaci art. 62 ust.3 i art.63 ust.1 pkt 1 – 3 ustawy z dnia 17 maja (...). o stosunku Państwa do Kościoła (...). Sąd Okręgowy wyraził bowiem pogląd, że z uwagi na niezgłoszenie tych roszczeń w postępowaniu regulacyjnym (pomijając kwestie dotyczące skuteczności wniosku o wszczęcie tego postępowania), na podstawie art.4 ust.1 in fine ustawy zmieniającej, roszczenia te wygasły, z czym powódka się nie zgadza, argumentując, iż samo złożenie wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego uruchamia możliwość formułowania żądań według określonej w ustawie z dnia 17 maja 1989 r. sekwencji możliwych sposobów „regulacji”, wśród których na pierwszym miejscu przewidziana jest restytucja naturalna, następnie – przyznanie nieruchomości zamiennej, a dopiero w razie niemożności jej przyznania – przyznanie stosownego odszkodowania.

W istocie przepis art.63 ust.1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. w punktach od 1 do 3 wskazuje na możliwe sposoby regulacji. Stanowi on, że regulacja może polegać na:

- 1) przywróceniu kościelnym osobom prawnym własności nieruchomości wymienionych w art.61 ust.1 i 2 lub ich części,
- 2) przyznaniu odpowiedniej nieruchomości zamiennej, gdyby przywrócenie własności natrafiło na trudne do przewyciężenia przeszkody,
- 3) przyznaniu odszkodowania ustalonego według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości, w razie niemożności dokonania regulacji przewidzianych w pkt 1 i 2.

Charakter prawny roszczeń przewidzianych w postępowaniu regulacyjnym był przedmiotem orzecznictwa Sądu Najwyższego, który w wyroku z dnia 4 grudnia 2008 r. (I CSK 214/08, OSNC-ZD z 2009 r., cz.C, poz.80) wskazał, że przepisy ustawy z dnia 17 maja 1989 r. (art.61 – 64) przewidują trzy zasadnicze kategorie roszczeń „regulujących”, określonych w art.63 ust.1 pkt 1 – 3 oraz sekwencję ich dochodzenia, według której w razie niemożności przywrócenia własności nieruchomości lub przyznania odpowiedniej nieruchomości zamiennej możliwe jest uwzględnienie roszczenia o odszkodowanie. W wyroku z dnia 27 kwietnia 2012 r. (V CSK 207/11, OSNC-ZD z 2012 r., cz.C, poz.69) Sąd Najwyższy podniósł natomiast, że sformułowania ustawy w omawianym zakresie są nieprecyzyjne w zakresie charakteru roszczenia, z jakim do sądu mogła wystąpić kościelna osoba prawna w razie niezgodnienia orzeczenia przed Komisją Majątkową, bowiem ustawa ta posługiwała się terminem „zasądzenie roszczenia”. Sąd Najwyższy w powołanym orzeczeniu wyraził pogląd, że jedynym roszczeniem, z jakim kościelna osoba prawna mogła wystąpić do sądu, było roszczenie o przeprowadzenie postępowania zgodnie z art.63 ustawy, które ma charakter roszczenia o ukształtowanie prawa, a nie o zasądzenie. Z tego względu, zdaniem Sądu Najwyższego, wystarczające dla

możliwości rozważania kolejno całej sekwencji powyższych roszczeń przez sąd, było zgłoszenie w procesie sądowym podstawowego z nich, tj. żądania przywrócenia własności nieruchomości. Ze stanowiska Sądu Najwyższego wynika, że ewentualne ustalenie w procesie cywilnym przez sąd, iż przywrócenie to napotyka na trudne do przezwyciężenia przeszkody, uruchamia konieczność rozważenia kolejno pozostałych sposobów naprawienia szkody. Na tle tych uwag Sąd Najwyższy wypowiedział tezę, że w postępowaniu cywilnym wszczętym na podstawie art.64 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. (którego odpowiednikiem obecnie jest art.4 ustawy zmieniającej, zawierający analogiczną regulację), nie ma zastosowania zakaz orzekania ponad żądanie, bowiem w przeciwnym wypadku doszłoby (poprzez stosowanie art.321 § 1 k.p.c.) do zaprzeczenia celu, jakiemu służyć miało postępowanie regulacyjne. Godzi się zauważyć, że to ostatnie orzeczenie i wyrażone w nim poglądy prawne spotkały się z krytyczną oceną w piśmiennictwie (v.glosa F.Zedlera do wyroku SN z dnia 27 kwietnia 2012 r. V CSK 207/11 w OSP luty 2013, Zeszyt 2, poz.18).

Na tle okoliczności przedmiotowej sprawy omawiany zarzut apelacji – naruszenia wskazanych przepisów prawa materialnego – jawi się jednak jako bezprzedmiotowy w sytuacji, gdy sądy obu instancji podzieliły ocenę, że in concreto roszczenie powódki, z przyczyn wyżej wskazanych, już w zakresie podstawowym, tj. żądania przywrócenia własności nieruchomości, jest niezasadne. Zbędne jest tym samym rozważanie możliwości dochodzenia pozostałych roszczeń zgłoszonych jako ewentualne w kolejności przewidzianych w ustawie sposobów „regulacji”.

Na gruncie przedmiotowej sprawy mamy wprawdzie do czynienia z sytuacją odmienną od rozważanej w przytoczonym orzeczeniu SN w tym sensie, że powódka w procesie cywilnym zgłosiła wszystkie możliwe żądania przewidziane w art.63 ust.1 – 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r., natomiast w postępowaniu regulacyjnym przed Komisją Majątkową zgłaszała jedynie wniosek o przywrócenie własności nieruchomości. W ocenie Sądu Apelacyjnego pogląd Sądu Najwyższego wyrażony na tle możliwości stosowania art.321 § 1 k.p.c. w postępowaniu regulacyjnym prowadzonym przed sądem na podstawie art.64 ust.2 wymienionej ustawy (uchylonego ustawą zmieniającą z dniem 1 lutego 2011 r.), daje podstawę do wniosku, że również postępowanie prowadzone na podstawie art.4 ustawy zmieniającej daje kościelnej osobie prawnej możliwość wystąpienia do sądu z powództwem, które jest w dalszym ciągu roszczeniem o przeprowadzenie postępowania regulacyjnego, przy rozpoznawaniu którego sąd stosuje przepisy art.63 ust. 1 – 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. i że jest to powództwo o ukształtowanie prawa. Taki charakter omawianego roszczenia i cel postępowania regulacyjnego określony w powołanych ustawach (z dnia 17 maja 1989 r. oraz zmieniającej) uzasadniają tezę, że w każdym wypadku przejścia na płaszczyznę procesu cywilnego kościelna osoba prawna jako uczestnik postępowania regulacyjnego, w którym do czasu funkcjonowania Komisji Majątkowej nie uzgodniono orzeczenia, może w procesie cywilnym wystąpić z roszczeniami określonymi w art.63 ust.1 -3 ustawy, nawet jeśli w postępowaniu przed Komisją domagała się tylko przywrócenia własności utraconej nieruchomości. Jest bowiem oczywiste, że dopiero gdyby postępowanie przed Komisją Majątkową doprowadziło do ustalenia, że przywrócenie własności napotyka na trudne do przezwyciężenia przeszkody, uprawniona miałaby możliwość złożenia wniosków o zastosowanie kolejnych sposobów regulacji.

Specyfika postępowania regulacyjnego przed Komisją Majątkową, prowadzonego w oparciu o k.p.a. i na podstawie przepisów szczególnych ustawy z dnia 17 maja 1989 r., usprawiedliwia stwierdzenie, że niezgłoszenie już we wniosku o wszczęcie tego postępowania wszystkich trzech sposobów regulacji, nie pozbawia osoby uprawnionej prawa do wystąpienia z nimi w ramach roszczeń ewentualnych po przeniesieniu postępowania regulacyjnego na drogę procesu cywilnego. Warunkiem pozostaje tu jednak skuteczne zainicjowanie postępowania regulacyjnego, niezależnie od fazy, w jakiej zostało ono przerwane w związku ze zniesieniem Komisji Majątkowej i zmianą ustawy z dnia 17 maja 1989 r.

Z tych przyczyn Sąd Apelacyjny nie podzielił poglądu prawnego Sądu pierwszej instancji co do wygaśnięcia roszczeń ewentualnych powódki z uwagi na niezgłoszenie ich w postępowaniu regulacyjnym, jednakże zasadność zarzutu apelacji w tym zakresie nie mogła mieć wpływu na treść rozstrzygnięcia wobec ustalenia i oceny, że już roszczenie podstawowe o przywrócenie własności nieruchomości jest pozbawione podstaw, a w odniesieniu do pozostałej części roszczenia powódka nie wykazała przedstawionych wyżej koniecznych przesłanek – faktu bezpodstawnego przejęcia nieruchomości przez Skarb Państwa, a przede wszystkim faktu skutecznego złożenia wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego co do objętej pozwem nieruchomości do Komisji Majątkowej w W..

Za zasadną natomiast uznał Sąd Apelacyjny apelację powódki w tej części, w jakiej odnosiła się ona do rozstrzygnięcia o kosztach procesu, tj. do punktów II i III zaskarżonego wyroku. Sąd drugiej instancji podzielił bowiem stanowisko skarżącej co do zaistnienia w sprawie możliwości zastosowania art.102 k.p.c. i nieobciążania powódki kosztami niniejszego postępowania w oparciu o zasady słuszności.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego odstąpienie od obciążenia powódki kosztami procesu uzasadnia zarówno szczególny charakter niniejszego postępowania, które na skutek zmiany prawa przeniosło spór pomiędzy stronami z nieodpłatnego postępowania regulacyjnego przed Komisją Majątkową na grunt z zasady odpłatnego postępowania cywilnego przed sądem powszechnym, jak i częściowe uwzględnienie argumentów prawnych powódki, pomimo że pozostała ona w sporze stroną przegrywającą, wreszcie - oddalenie powództwa wskutek całkowicie odmiennej od dokonanej przez powódkę oceny prawnej skuteczności jej wniosku do Komisji Majątkowej o przeprowadzenie postępowania regulacyjnego, jak i specyficzny status prawny powódki i rodzaj wykonywanej przez nią działalności oraz jej skromny stan majątkowy uzasadniający zwolnienie jej w całości od kosztów sądowych przez sąd pierwszej instancji (K.126). Według oceny Sądu Apelacyjnego wymienione przesłanki przemawiały za zmianą zaskarżonego orzeczenia w tej części (tj. w punktach II i III zaskarżonego wyroku) poprzez nieobciążanie powódki kosztami procesu, na mocy art.102 k.p.c. w związku z art.386 § 1 k.p.c.

Mając zaś na uwadze pozostałe przedstawione wyżej argumenty, na zasadzie art.385 k.p.c., Sąd Apelacyjny oddalił apelację w dalszej części jako pozbawioną uzasadnionych podstaw. Konsekwentnie, opierając się o wcześniej przyjęte motywy, Sąd Apelacyjny w oparciu o art.108 § 1 k.p.c. w związku art.102 k.p.c. odstąpił od obciążenia powódki również kosztami postępowania odwoławczego.